

Uttalanden om en tingsrätts skyldighet att kommunicera enskilda anspråk med åklagare och kritik mot Stockholms tingsrätt för att ett sådant anspråk inte prövades vid en huvudförhandling

Anmälan

AA framförde i en anmälan klagomål mot Stockholms tingsrätt med anledning av handläggningen av ett skadeståndsyrkande som han hade framställt i ett brottmål där han var målsägande. Han uppgav bl.a. följande. Sedan åklagare väckt åtal för misshandel skickade han in en handling med yrkande om skadestånd till tingsrätten. Han utgick från att tingsrätten vidarebefordrade hans skadeståndsyrkande till åklagaren och, eftersom denne inte nämnde yrkandet under den del av huvudförhandlingen han närvarade vid, antog att åklagaren avsåg att framställa detta vid ett senare skede av förhandlingen. När han sedan fick domen i målet upptäckte han att hans yrkande inte hade prövats. Han tog därefter kontakt med åklagaren som uppgav att hon inte hade fått del av skadeståndsyrkandet. – AA begärde även ersättning av tingsrätten på grund av dess handläggning av hans skadeståndsyrkande.

Utredning

Handlingar i tingsrättens mål B 2719-08 infordrades och granskades.

Muntliga upplysningar inhämtades från dåvarande tingsfiskalen BB, som var ordförande vid huvudförhandlingen i målet. Han uppgav bl.a. att han inte uppmärksammade AA:s yrkande om skadestånd vid huvudförhandlingen, vilket han beklagade. BB uppgav vidare att det beträffande tingsrättens rutiner visat sig att kansliet inte regelmässigt skickar skadeståndsanspråk från målsäganden till åklagaren för det fall målsäganden kallas till förhandlingen.

Ärendet remitterades till tingsrätten för upplysningar och yttrande om handläggningen av skadeståndsyrkandet. Tingsrätten (lagmannen CC) kom in med ett remissvar till vilket fogades ett yttrande från chefsrådmannen DD.

DD upplyste att BB beretts tillfälle att lämna synpunkter på hans yttrande och uppgav därutöver bl.a. följande.

Åklagaren yrkade i det aktuella målet ansvar på EE för bl.a. misshandel den 29 december 2007 riktad mot AA. Ifrågavarande stämningsansökan inkom till tings-

rätten den 9 juni 2008. I ansökan angavs AA som målsägande. Vidare lämnades den upplysningen att han var underrättad om sin möjlighet att begära skadestånd av EE. Målet, som var lottat på tingsrättens avdelning 1, handlades på sedvanligt sätt inom ramen för avdelningens beredningsorganisation.

Den 16 juni 2008 inkom till tingsrätten från AA en skrift vari AA framställde ett yrkande om skadestånd av EE med 8 000 kr avseende ersättning för kränkning jämte ränta. Skriften översändes inte av tingsrätten till åklagaren med förfrågan om åklagaren hade för avsikt att föra målsägandens talan. Skälet till detta torde ha varit att det av akten framgick att AA själv var kallad till förhandlingen för att höras med anledning av åklagarens ansvarstalan. Däremot översändes skriften till den tilltalade för yttrande i samband med att ny stämning utfärdades. Enligt notering i tingsrättens målhanteringssystem (VERA) tog EE del av handlingen den 20 januari 2009.

Målet företogs till huvudförhandling den 18 februari 2009. Huvudförhandlingen hölls av tingsfiskalen BB jämte nämndemän. Vid huvudförhandlingen hölls målsägandeförhör med bl.a. AA. AA:s skadeståndsyrkande togs dock av förbiseende inte upp vid huvudförhandlingen. Målet avgjordes genom dom samma dag varvid EE dömdes för bl.a. den aktuella misshandeln.

Efter det att tingsrättens dom hade expedierats tog AA kontakt med BB. Samtalet finns redovisat i den tjänsteanteckning som bifogats remissen. Samtalet föranledde ingen särskild åtgärd från BB:s sida.

Att skadeståndsanspråket inte togs upp till behandling under huvudförhandlingen har sin grund i ett rent förbiseende. Underlåtenheten skulle kunna utgöra ett sådant rättegångsfel som avses i 59 kap. 1 § första stycket 4 rättegångsbalken och som kan leda till att domen undanröjs efter klagan över domvilla i hovrätten. Detta torde dock bl.a. förutsätta att anspråket ska anses upptaget av tingsrätten genom att anspråket kommunicerats med den tilltalade (jfr JO 1994/95 s. 57). I annat fall torde AA vara hänvisad till att föra talan i den för tvistemål stadgade ordningen (jfr 22 kap. 1 § rättegångsbalken). Att avskilja ett upptaget anspråk enligt 22 kap. 5 § rättegångsbalken efter det att dom i brottmålsdelen meddelats synes inte stå i överensstämmelse med gällande rätt.

AA:s efterföljande telefonsamtal med tingsrätten borde ha dokumenterats.

Det föreligger ingen skyldighet för tingsrätten att översända skadeståndsanspråk till åklagaren för efterhörande om denne är villig att utföra målsägandens skadeståndstalan. Eftersom åklagaren i princip är skyldig att föra målsägandens talan är det dock lämpligt att så sker (jfr Domstolsverkets handbok Brottmål, avsnitt 3.7 Enskilt anspråk i anledning av brott). Avdelningen översänder därför numera regelmässigt enskilda anspråk som ges in av enskilda i brottmål före huvudförhandling, vilket minimerar risken för liknande fel i framtiden.

Frågan om AA är berättigad till skadestånd på grund av tingsrättens felaktiga handläggning får i första hand prövas av Justitiekanslern om AA vänder sig dit.

CC hänvisade till de upplysningar som lämnats av DD och anförde därutöver bl.a. följande.

Jag delar DD:s uppfattning att det beror på ett rent förbiseende att skadeståndsanspråket inte togs upp vid huvudförhandlingen. Rutinerna har nu skärpts vad gäller kommunikering med åklagarmyndigheten för att säkerställa att något liknande inte sker i framtiden. Frågan om tingsrättens förbiseende är skadeståndsgrundande får, som DD påpekat, i första hand prövas av Justitiekanslern.

AA bereddes tillfälle att yttra sig över tingsrättens remissvar.

Bedömning

Av utredningen i ärendet framgår att målsäganden AA skriftligen framställde ett enskilt anspråk till tingsrätten efter det att åklagare väckt åtal om misshandel. Tingsrätten kommunicerade det enskilda anspråket med den tilltalade före huvud-

förhandlingen. Däremot upplystes inte åklagaren om det enskilda anspråket. Vidare togs inte detta upp vid huvudförhandlingen och prövades inte i målet. Inte heller några andra åtgärder vidtogs med anledning av det enskilda anspråket.

Talan mot en misstänkt om enskilt anspråk i anledning av brott får föras i samband med åtal för brottet. Om anspråket inte tas upp i samband med åtalet, ska talan föras i den för tvistemål stadgade ordningen (22 kap. 1 § rättegångsbalken, förkortad RB). En förutsättning för att en målsägande ska få väcka en talan om skadestånd på det formlösa sätt som skett i det aktuella målet, dvs. utan stämningsansökan i brottmålet, är enligt 45 kap. 5 § andra stycket RB att rätten finner att det med hänsyn till utredningen och andra omständigheter är lämpligt. Eftersom det enskilda anspråket i detta fall kommunicerades med den tilltalade i enlighet med 6 § får förutsättas att tingsrätten funnit att talan fick väckas på det sätt som skett (jfr JO 1994/95 s. 57). Tingsrätten får därmed anses ha tagit upp det enskilda anspråket i samband med åtalet. Vid sådant förhållande har tingsrätten haft att antingen materiellt pröva anspråket eller, om en fortsatt gemensam handläggning med åtalet skulle anses medföra väsentliga olägenheter, med stöd av 22 kap. 5 § RB avskilja anspråket från brottmålet och förordna att talan istället skulle handläggas som särskilt mål enligt reglerna för tvistemål. Som framgått av utredningen skiljde sig dock tingsrätten från brottmålet utan att det enskilda anspråket varken hade prövats eller avskiljts till ett tvistemål. Enligt vad som framkommit berodde detta på att rättens ordförande vid huvudförhandlingen, BB, inte uppmärksammade att det enskilda anspråket hade framställts.

Det är självfallet av stor vikt att ordföranden vid en huvudförhandling i brottmål uppmärksammar ett tidigare under rättegången framställt enskilt anspråk och det ankommer ytterst på ordföranden att inom ramen för sin processledning verka för att det enskilda anspråket tas upp vid förhandlingen.

För sin bristande handläggning i nu aktuellt avseende förtjänar BB kritik.

Tingsrättens underlåtenhet att kommunicera det enskilda anspråket med åklagaren föranleder också följande uttalanden från min sida.

Av 22 kap. 2 § första stycket RB framgår att om enskilt anspråk grundas på ett brott som hör under allmänt åtal, så är åklagaren på målsägandens begäran skyldig att i samband med åtalet förbereda och utföra även målsägandens talan, om det kan ske utan väsentlig olägenhet och målsägandens anspråk inte är uppenbart obefogat. För en målsägande som saknar målsägandebiträde innebär det naturligtvis ofta stora fördelar att åklagaren för hans eller hennes talan.

Som tingsrätten anfört finns det i och för sig ingen lagstadgad skyldighet för domstolen att översända målsägandens anspråk till åklagaren. Icke desto mindre förutsätter givetvis målsägandens principiella rätt att låta sig företrädas av åklagaren att denne får kännedom om att målsäganden har framställt ett enskilt anspråk som har tagits upp i samband med åtalet.

Jag anser därför att utgångspunkten måste vara att rätten, sedan ett enskilt anspråk tagits upp i samband med åtalet, ska kontakta åklagaren med förfrågan om denne

avser att föra målsägandens talan. Eftersom målsäganden kan ha stort intresse av att redan före huvudförhandlingen veta om åklagaren är beredd att föra hans eller hennes talan, bör samma förfarande tillämpas även i de fall där målsäganden kommer att kallas till huvudförhandlingen. Tingsrätten borde således ha kontaktat åklagaren i fråga om det enskilda anspråket. Det kan förtjäna påpekas att i Domstolsverkets handbok för brottmål (avsnitt 3.7) anges att det ofta kan vara lämpligt att rätten kontaktar åklagaren för att höra om denne är beredd att föra målsägandens talan. Vidare anges att rätten bör, om det råder minsta osäkerhet i frågan, förvissa sig om en målsägande företräds av åklagaren eller inte.

Jag noterar att DD uppgett att man vid avdelningen numera regelmässigt översänder enskilda anspråk till åklagaren. Jag utgår från att samma rutiner också tillämpas vid tingsrättens övriga avdelningar.

Eftersom det saknas föreskrifter som ålägger domstolen att underrätta åklagaren om ett enskilt anspråk anser jag mig emellertid inte kunna kritisera tingsrätten i denna del.

Jag vill avslutningsvis nämna att JO inte är behörig att pröva ersättningsanspråk.

Vad som i övrigt har framkommit föranleder ingen ytterligare åtgärd eller uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.